

L'Arxiu, la Biblioteca i el Patrimoni del Cercle Artístic

Ma. Isabel Marín Silvestre

Conservadora de l'Arxiu-patrimoni del Reial Cercle Artístic

arxiu.patrimoni@reialcercleartistic.cat

<https://www.reialcercleartistic.cat/>

Abans d'iniciar aquest comentari, vull donar l'enhorabona pels deu anys de recorregut de la revista *Emblecat*; un mitjà encertat i rigorós que fa possible surtin a la llum recerques d'investigadors. Des del primer número, editat el 2012, s'ha anat afermant i agraeixo l'oferiment de participar en aquest projecte essencial al que desitjo continuïtat per molts de temps.

El Cercle Artístic és una entitat privada fundada el 1881, la qual -al llarg de 140 anys d'història-, ha tingut com a objectiu principal promoure tota mena de manifestacions artístiques i culturals. Els primers anys estava format per socis artistes i socis protectors de l'art en totes les seves expressions. Ha tingut períodes d'indubtable importància col·lectiva, se l'anomenava l'Artístic i va estar present en la vida artística i social de la ciutat; la institució va comptar amb la implicació d'importants artistes i mecenes, els quals van procurar la seva dignificació, amb la voluntat de ser un referent dins la història de l'art i de la cultura de Catalunya.

L'entitat va tenir socis com ara Hermen Anglada Camarasa, Eusebi Arnau, Dionís Baixeras, Joan Brull, Enric Casanovas, Ramon Casas, Francesc Costa, Josep Clarà, Enric Clarasó, Enric Galwey, Francesc Gimeno, Xavier Gosé, Enric Granados, Lluís Graner, Oleguer Junyent, Joan i Josep Llimona, Joaquim Malats, Martí Alsina, Josep i Lluís Masriera, Eliseu Meifrén, Apeles Mestres, Joaquim Mir, Isidre Nonell, Ricard Opisso, Santiago Rusiñol, Josep Triadó, Modest i Ricard Urgell, Joaquim Vayreda, Carles Vidiella, entre moltes altres personalitats.

Els primers membres fundadors de la institució es reunien al Cafè de Novedades entre 1881 i 1882, des de llavors l'entitat ha tingut diversos emplaçaments, fins a quinze, entre ells, però, destaquen la casa Rull al carrer Cortes -actualment Gran Via de les Corts Catalanes-, la casa Lleó Morera del passeig de Gràcia, el desaparegut palau Juncadella de la Rambla de Catalunya, la casa Roldós de la Rambla dels Estudis, i la desapareguda seu de plaça de Catalunya, 14; el desembre de 1959, l'entitat adquirí el Palau Pignatelli i la casa Bassols que conformen la seu actual.

El Cercle disposa de diferents àmbits on es desenvolupen arts plàstiques: estudis de dibuix, de pintura i d'escultura amb model del natural, de natura morta, de gravat i de fotografia. A la Sala dels Atlants es celebren concerts, conferències, homenatges, sessions de cineclub, presentacions de llibres..., i compta amb dues sales d'exposicions a la planta baixa. L'entitat ha estat atenta a les peticions del sector acadèmic i de grups culturals, i ha donat a conèixer aquests espais, així com el fons artístic, l'arxiu i la biblioteca; a més, part de la seva història ha estat tractada en congressos i jornades d'història de l'art i en diverses publicacions.

Així doncs, tot i els canvis de seu, el Cercle ha conservat part important de l'arxiu, de la biblioteca i del fons artístic. L'arxiu preserva estatuts, actes de juntes directes i de juntes generals, copiadors de cartes, fitxes de socis, memòries anuals, catàlegs d'exposicions organitzades per l'entitat, fotografies, el Llibre d'Or o de signatures, projectes, invitacions, targetes postals, menús de celebracions d'homenatges..., un fons documental que conforma la història de l'entitat des dels seus inicis, consultat per investigadors de les arts plàstiques però també de la música, el teatre, el cinema, la història de la ciutat...; historiadors i crítics d'art, bibliotecaris, arquitectes, periodistes, especialistes de cinema, sociòlegs, pessebristes, filòsofs, filòlegs, pintors, dissenyadors..., molts dels quals van col·laborar amb part de les seves recerques en els butlletins editats pel Cercle entre el 2001 i el 2010, i en presentacions, conferències i taules rodones organitzades a la institució; alguns d'ells impulsors i col·laboradors de la revista *Emblecat*. Van dur a terme textos pel *Butlletí* del Cercle amb temes vinculats a l'entitat: Rosa Tarroja tractant Diego Rivera, i les Biennals Hispanoamericanes; Josep Ma. Buxó sobre la font de Santa Anna i Josep Aragay, Leopold Roca Furnó, i Josep i Lluís Masriera; Graciela Sarrible sobre la modernitat a finals de segle XIX inicis del XX; Carmina Illa sobre els Ex-libris; Jordi Artigas entorn els socis i el cinematògraf, els diorames, i el caricaturista Bon; Pere Padró sobre el pintor Andreu Solà; Esther Garcia Portugués entorn Mariano Andreu; Juan Carlos Bejarano sobre l'escultor Lambert Escaler; Fàtima López entorn l'Exposició d'Art Francès de 1917; Miquel-Àngel Codes sobre una pintura de Ricard Urgell; Cardús Ruperti sobre l'art japonès; Leandre Villaronga sobre les postals, i Francesc Fontbona entorn una sèrie de dibuixos de 1895. Altres col·laboradors van fer articles sobre els seus estudis: Lluïsa Sala entorn Joan Roig i Soler; Lúdia Català sobre l'escultor Josep Campeny; Jordi Artigas entorn Arsène Lupin, i Marta Jordà sobre Josep Monserrat. Altres hi van participar amb textos entorn personalitats vinculades al Cercle: Jordi Artigas sobre el dibuixant Josep Lluís Pellicer, i les caricatures fetes a Rusiñol; Fèlix Bentz entorn Joan Abelló, i Matt Lamb; Arnau Puig sobre Planas Doria, Planasdurà, Filibert González Zafra, i Paskua; Francesc Fontbona entorn Planas Doria; Josep Ma. Cadena sobre la pintora Conxita Oliver; Fàtima López i Ma. Àngels López entorn l'escultor Josep Cardona, i Isabel Fabregat sobre Raoul Dufy. Altres amb temes no vinculats a l'entitat, com ara: Jordi Artigas sobre Manuel Moliné Muns, els estereotips nacionals en la caricatura, teatres de joguina, els folioscops, i els romanços; Pere Padró entorn el pessebre artístic o diorama; Esther Garcia Portugués sobre el bibliòfil José Nicolás de Azara; Laura

Casal entorn la moda a Barcelona al tombant del segle; Trinidad Barbero sobre Margarita Nelken; Carme Grandas entorn la font del Geni Català; Josep Pinyol sobre la iconografia de la ciutat de Barcelona, i el realisme als dibuixos de premsa; Josep Ma. Cadena entorn Amanda Lear; Ma. Àngels López sobre Maria Regordosa de Torres Reina, i Lídia Català entorn el dibuixant Albert Mestre Moragas, i l'escultor Rafael Atché. El pintor Filibert González Zafra va fer el retrat de tots els autors.

Biblioteca del Cercle Artístic.
Seu a Les Rambles, c. 1918. Fotografia Arxiu Cercle Artístic.

La biblioteca consta d'un fons de prop 12000 volums, l'origen del qual data de 1883, gairebé coincidint amb la creació del Cercle. Hi destaquen obres dels primers anys de l'entitat, alguns exemplars dedicats, així com l'hemeroteca i els catàlegs d'antigues exposicions col·lectives barcelonines, espanyoles i internacionals. La biblioteca considerada sempre una secció important en el si de l'entitat, comptava amb les millors revistes artístiques d'Europa; col·lecció que en gran part es conserva. En són un exemple *Álbum Salon* (1897-1906), *Art* (X.1933-VII.1935, VII.1936-VII.1937), *Arts i Bells Oficis* (X.1927-1930), *El Año Artístico* (1915-1917, 1919, 1925-1926), *El Año Artístico Barcelonés* (temporades 1941-1942, 1942-1943, 1947-1948), *Estilo* (1906), *Foment de les Arts Decoratives* (1919-1920), *Forma* (1904, 1906-1907), *Gasetta de les Arts* (1925), *Goya* (1954-1998 incompleta), *Hispania* (1899-1902), *Il·lustració Catalana* (1903-1908), *Joventut* (1900), *La Il·lustración Artística*, *La Il·lustración Española y Americana*, *Materiales y Documentos de Arte Español* (1900-1906), *Museum* (1911-1920), *Pèl & Ploma* (1899-1903), *Quatre Gats* (1899), *Revista*

Gráfica (1900-1908), *Mercurio* (1902-1905), *Revista Ibèrica d'Exlibris* (1903-1906), *Vell i Nou*, editades a la península. Revistes estrangeres com ara les franceses *Art d'Eglise* (1950-1952, 1958-1963, 1965-1976), *Art et Décoration* (1907-1913, 1920-1923), *Arts Décoratifs* (1887-1888), *Fémina* (1923), *Figaro Illustré* (1890-1895), *Figaro Salon* (1889, 1891, 1896), *Gazette des Beaux-Arts* (1888-1891), *L'Art* (1888-1889), *L'Art Décoratif* (1898-1906), *L'Art du Théâtre* (1905), *L'Art et Les Artistes* (1908-1913, 1921-1925 incompleta), *L'Art Vivant*, *L'Artisan et les Arts Liturgiques* (1946-1949), *L'Assiette au Beurre* (1903-1904), *L'Illustration* (1910, 1913, 1918, 1920 incompleta), *L'Oeil*, *Le Monde Illustré* (1921 incompleta), *Le Rire* (1903-1904), *Les Maîtres de l'Affiche* (1896-1897), *Paris Illustré* (1888-1889), *Revue de l'Exposition Universelle de 1889*, *Revue des Arts Asiatiques* (1925), *Revue des Arts Décoratifs* (1888-1891, 1899-1901), *Revue Illustrée* (1888-1893); les angleses *Academy Architecture* (1890, 1917-1918, 1920-1921), *Art News* (1947-1948, 1952-1953), *Colour* (1918-1920), *Punch* (1888), *The Art Journal* (1888-1889), *The Artist* (1948-1949, 1952-1956), *The Burlington Magazine* (1918-1921, 1923, 1948-1949), *The Century Magazine* (1888-1896), *The Connoisseur. Year book* (1951, 1953-1959), *The Studio* (1895-1917, 1919-1920, 1946-1950, 1952-1956, 1962), *The Studio. Year book of decorative art* (1906, 1908, 1910-1913, 1917-1922, 1924-1925); les alemanyes *Der Architekt* (1900-1913), *Deutsche kunst und Dekoration* (1901-1916), *Die Kunst für alle* (1887-1890, 1899-1915), *Fliegende Blätter* (1888-1890, 1892-1895), *Jugend* (1897-1900, 1901-1914), *Meister der Farbe* (1904-1913), *Pan* (1895-1896), *Simplicissimus* (1909, 1924-1928), *Ver Sacrum* (1898); les italianes *Domus*, *L'illustrazione italiana* (1917-1923, 1926-1927, 1929, 1931), entre moltes altres, les quals, aviat, tornaran a estar emplaçades. Des dels inicis, els socis ambicionaven tenir una bona biblioteca, afí a la vida de l'artista, ho consideraven un element imprescindible per la seva professió. Per molts d'ells, la biblioteca del Cercle va ser la base de la seva formació intel·lectual, un espai, com Frederic Marès evocava, acollidor, ben nodrit de revistes i obres. Importants personalitats, membres de l'entitat en van ser responsables: Arcadi Mas i Fontdevila, Alexandre de Riquer, Josep Pascó, Lambert Escaler, Dionís Renart ...

Al llarg dels anys i amb l'objectiu de crear una col·lecció valuosa el Cercle ha anat aconseguint un fons artístic interessant, bé per mitjà d'adquisicions, bé per mitjà de donacions d'artistes o de les seves famílies, la major part dels quals són socis o, han estat socis de l'entitat. A vegades la situació econòmica de la institució ha estat crítica i la venda de les obres més importants de la col·lecció ha pal·liat aquests greus problemes. Tot i que un gran nombre d'obres rellevants es va haver de subhastar el 1982, una pintura de Nonell el 1990, i les més valuoses es van haver de vendre el 1995, la institució conserva un notable patrimoni artístic d'entorn set-centes obres. Una de les més antigues és *Retrat de Claudio Lorenzale* pintat per Antoni Caba, així com *Geni de les Arts* de l'escultor Josep Monserrat, fosa per Masriera el 1900 i *Costa llevantina* de Lluís Foix Villuendas de 1915. Una part important

Arxiu-biblioteca del Reial Cercle Artístic de Barcelona.
Seu al carrer Arcs, 5, 3a. planta, 2021. Fotografia cortesia de Ma. Isabel Marín

del patrimoni artístic es va adquirir amb motiu de les Exposicions d'Art organitzades per l'Ajuntament de Barcelona entre 1918 i 1923, just acabada la 1a Guerra Mundial, anys de grans iniciatives i activitat a l'entitat, època brillant en la que es van dur a terme les millors adquisicions, algunes d'artistes reconeguts en aquell moment, sobretot actualment, i altres no tant, però interessants; l'entitat sabia el que adquiria i ben segur es fixava en els millors. El 1918 es va adquirir *Rosaleda* de José Pinazo, *Sant Ciprià* de Francesc Llop, *En el port* de Rafael Estrany, *Flors* de Santiago Ferrer, *El labrador* de José Pedraza, *El Descendent* de Joan Grau Miró; el 1919 *La Mantellina* de Rafael Martínez Padilla, *Tanagra* de l'escultor Jaume Duran Castellanas, una natura morta de Manuel Cusi, *Poble* de Puig Perucho, *Cap hel·lènic* de Joan Borrell Nicolau i una obra de Manolo Hugué; el 1920 *Carretera endavant* de Francesc Llorens, *Port mediterrani* d'Antoni Farré, *Un carrer de Vinaixa* de Baldomer Gili i Roig; el 1921 *Vue sur l'escaut* de John Michaux, *Profil de femme* de Paul Artoit i *Degel au Gand* d'Albert Baertsoen amb motiu de l'Exposició d'Art Belga; el 1922 *Hora de sesta* de Pere Barceló, *Sol en el pati* de Josep Frau, *El huerto de los peros* d'Eugenio Hermoso; el 1923, *Anèmones* de Jaume Mercadé, de Ramon Laporta i un bust de l'escultor Enric Casanovas. Posteriorment el patrimoni es va engrandir amb donacions y adquisicions de Domènec Carles i Duran Castellanas el 1926, Planas Doria el 1929, Santiago Prevosti el 1946, Joan Vila Cinca el 1948, Oleguer Junyent el 1949, Lluís Martí Gras el 1955, Marià Llavanera el 1958

i Laureà Barrau el 1958 i 1960, Albert Alabert, Vidal Rolland i Francesc Labarta el 1963. Formen part del fons obres de: Romà Ribera, Ferran Xumetra, Isidre Nonell, Enric Galwey, Josep Triadó, Lluís Masriera, Miquel Oslé, Anglada Camarasa, Josep Clarà, Segundo Matilla, Ramon Pichot, Francesc Galí, Enric Bassas autor de la medalla del Cercle el 1917, Josep i Emili Tersol, Lluís Montané Mollfulleda, Ernest Santasusagna, Ignasi Serra Goday, Ramon Reig, Antoni Vila Arrufat, Ramon Rogent i Jaume Planas Gallés. Marià Fuster va fer donació del *Bust-retrat de Marià Fortuny* obra de l'escultor Rossend Nobas, i Ma. Teresa Mercadal del *Retrat de Victòria Eugènia* obra de Juli Borrell. A partir de 1991 hi va haver donacions de Josep Munné, Emilia de Torres, Ma. Jesús de Sola, Juli Pérez Ripoll, Domingo Benito, Josep Gaspar Romero, Ma. Teresa de Rovira, Rafael Griera, Jordi Mercadé, Jordi Pagans Montsalvatge, Benet Sarsanedas, Josep Ma. Morató Aragonés, Jesús Casaus, Joan Abelló, Emilia Castañeda, Julià Riu Serra, Josep Cruañas, Vives Fierro, Alexandre Siches, Enric Planasdurà, Albert Muñoz, Aguilar Moré, Teresa Llàcer, Jordi Rollán, Simó Busom, Jordi Andreu Fresquet, Jordi Alumà i Francesc Subarroca entre molts altres. Es conserven diversos cartells impresos i alguns originals d'exposicions d'entre 1903 i 1951, de balls de disfresses d'entre 1909 i 1957, i de les cavalcades amb motiu de les Festes de la Mercè organitzades pel Cercle entre 1959 i 1970. Recentment, el Cercle, ha rebut una donació: el fons documental i gran nombre de dibuixos i pintures de Joan Llopart Tresserres, un dels primers presidents de l'entitat. El patrimoni artístic ha estat consultat per investigadors i s'han cedit obres a diverses exposicions.

Els articles de la present edició abasten dates que van del segle I dC fins el segon terç del segle XX, diferents territoris, així com temes ben diversos, els quals, des de diferents perspectives, centren, la majoria, entorn de la pintura i els seus autors. Aquesta amplitud de moments històrics, d'indrets i de varietat d'assumptes, evidencia la viabilitat que ofereix la revista *Emblecat* als estudis curosos dels investigadors. Entre els nou articles d'aquest exemplar, n'hi ha un fortament vinculat al Cercle Artístic, el del grup Lais; grup creat en el si de l'entitat, quan aquesta estava instal·lada a la plaça de Catalunya, 14, i els seus membres -de tendències ben diferents- n'eren socis. Van desenvolupar molta activitat en un curt recorregut -1949-1952-, en el qual van celebrar un bon nombre d'exposicions. *El Manifest Negre* de novembre de 1949 anava signat per Santí Surós, Antoni Estradera, Enric Planasdurà, Francesc Xavier Modolell, Ma. Jesús de Sola, Ramon Rogent, Manuel Capdevila i Josep Hurtuna, però van participar en algunes exposicions Manuel Surroca, Tina Nin i Antoni Picas.